కథ

ఒకటే మారాం చేస్తున్నాడు రాకేష్. ఆయా ఎంత బుజ్జగించినా వాడు తన మొండిపట్టు వదలక అలాగే గోల చేస్తున్నాడు. పాపం ఆయా వాణ్ని ఏడ్పు మాన్పించడానికి ఎన్నో అవస్థలు పడుతూంది. ఆరేళ్ళే అయినా వాడి అరుపులకి ఇల్లు కూలేట్టుగా ఉంది. తప్పని పరిస్థితిలో చదూకుంటున్న పేపర్ని టేబుల్‌పై విసిరి అసహనంగా వచ్చాడు రామరాజు. అసహనంపై మరింత సహనాన్ని నింపుకొని రాకేష్ దగ్గరికి వచ్చి ఎత్తుకొని ''ఏంట్నాన్నా, ఇంకా స్కూలుకి రెడీ కాకుండా ఏంటీ మారాం! తప్పు కదూ. పాపం ఎందుకు నాన్నా ఆయాని విసిగిస్తావ్?'' అన్నాడు ఎంతో వాత్సల్యంతో.

వాడు ఏడ్పు ఆపకుండానే చిలుక ముక్కు రంగు పెదాల్ని గుండ్రంగా చుట్టి ''డాడీ... మరే... మరే ఆయా లేదూ! మా అమ్మేది ఆయా, అమ్మ ఎప్పుడు వస్తుంది చెప్పవా? అంటే ఏమీ చెప్పటం లేదు... డాడీ'' అని ముక్కుని పైకీ కిందికీ లాక్కుంటూనే, వెక్కిళ్ళతో.

''డాడీ, మీరైనా చెప్పండి డాడీ! అమ్మ ఎప్పుడు వస్తుంది?'' అంటూ సతాయిస్తున్నాడు. వాడికెలా చెప్పాలో అర్థం కాలేదు రామరాజుకి. అసలేం చెప్పాలో కూడా తెలియటం లేదు. మనసు గతంలోకి ఈడ్చుకెడుతుంది తన ప్రమేయం లేకుండా. అయినా ఇంత చిన్న వయసులోనే వాడ్ని విడిచిపెట్టి ఎంత నిష్కర్షగా వెళ్ళిపోయిందో మానవి. అస్తమానూ అమ్మేదీ? అమ్మేదీ అని వేధించే ఈ పసివాడికి ఎలా చెప్పాలి? ఏమని చెప్పాలి? 'మీ అమ్మ నా గుండెల మీద తన్ని వెళ్ళిపోయిందిరా' అంటే వీడి కర్థమవుతుందా? 'నీ తల్లి నీపై ఉన్న మమకారాన్ని తెంపుకొని తనోదారి చూసుకుంది నాన్నా' అంటే అర్థం చేసుకోగలడా వీడు... ఇలా రకరకాల ఆలోచనల్లో కూరుకుపోతున్న రామరాజుకి రాకేష్‌పై చెప్పరాని జాలేసింది. మానవి అలా వెళ్ళిపోవడానికి కారణాలేమిటో రామరాజు కిప్పటికీ అర్థం కావటం లేదు.

★★★

రామరాజు ఎం.ఏ. చదివే రోజుల్లో, ఎదురింట్లో అద్దెకుండే రాజారావు మాష్టారి ఏకైక పుత్రికారత్నం మానవి. ఆడపిల్లల వైపు కన్నెత్తి చూడాలంటేనే భయపడే రామరాజుకి మానని కళ్ళలోకి చూడాలనిపించేది. ఒకరోజు వాళ్ళ నాన్నగారు పురమాయించిన పని నిమిత్తం వచ్చి, రామరాజు వాళ్ళ అమ్మతో మాట్లాడుతున్న మానవిని చూసి, తాను మానవితో మాట కలిపాడు.

రామరాజు తన మనసులోని మాటను అమ్మతో చెప్పి మానవితో తన పెళ్ళి చేయమని కోరాడు. రామరాజు తల్లిదండ్రులు మాష్టార్ని కలిసి, ''మీ మానవిని మా కోడలుగా చేసుకుందామని అనుకుంటున్నాం. మరి మీరేమంటారు'' అని అడిగారు. మాష్టారు ''అదృష్టం కలిసొచ్చి ఇంటి తలుపు తడితే కాదంటానా! చెప్పండి. మీ అబ్బాయి బుద్ధిమంతుడు. చదువుకున్నాడు. వాళ్ళిద్దరి పెళ్ళి త్వరలోనే చేసేద్దాం'' అని అన్నారు. ఆ మాటలకు రామరాజు ఒక్కసారే వంద లక్కీ లాటరీలు తగిలినట్లుగా సంబరపడిపోయాడు. మధ్యతరగతి కుటుంబాలే అయినా వారి పెళ్ళి వైభవంగా జరిగింది. పెళ్ళిలో ఇద్దరి ఆనందానికి అంతులేకపోయింది. రెండు సంవత్సరాలకి రాకేష్ కడుపులో కదలాడ నారంభించాడు మానవికి. మళ్ళీ పెళ్ళంత పండుగ. రాకేష్ వాళ్ళిద్దరి ముద్దులపంట.

రోజులూ నెలలూ గడుస్తూ, రాకేష్‌కి ఐదో సంవత్సరం వచ్చింది. ఆఫీసు నుంచి రామరాజు బాగా అలసటతో వచ్చి కుర్చీలో కూలబడి ''మానవీ! ఓ కప్పు కాఫీ ఇస్తావా?'' అన్నాడు.

నవల చదువుకుంటున్న మానవికి రామరాజు మాట ఎక్కలేదు. తనే వెళ్ళి కాఫీ కలుపుకొని నవల్లో సీరియస్‌గా మునిగిపోయిన మానవికి ''ఏవండోయ్ శ్రీమతిగారు ఇదిగో కాఫీ!'' అంటూ ఎదుర్గా టీపాయ్ మీద పెట్టాడు.

రామరాజు ఆఫీసుకెళ్ళాక మానవి దిన, వార పత్రికలూ, సాహిత్యంలోని మార్పులకు తగినట్లుగా ప్రచురిస్తున్న, వస్తున్న కథలు, వ్యాసాలు, నవలలు చదువుతూ అప్పుడప్పుడు రామరాజుతో డిస్కషన్స్ చేసేది.ఒకరోజు మానవితో రామరాజు ''మానవీ! ఇంతకు ముందెప్పుడో ఏదో రాస్తే సరిపోయింది. కానీ, ఇప్పుడు ఎలా పడితే అలా, ఏదాలోచనకు వస్తే అది రాసెయ్యటం మంచిది కాదు మానీ. ఎవరో ఎంకరేజ్ చేస్తున్నారని మానవ సంబంధాల్ని కుటుంబ సంబంధాల్ని కుళ్ళబొడిచే ప్రయోగాలు చేయటం అంత మంచిది కాదేమో!'' అంటే, ''అంటే మీ ఉద్దేశం'' అంది మానవి.

''ప్రత్యేకించి నా ఉద్దేశం అంటూ ఏమీ లేదు. రచన పాఠకుణ్ణి అయోమయంలోకో, అగాధాల్లోకో అర్థంలేని లోకాల్లోకో నెట్టి వేయకూడదనేదే నా అభిప్రాయం'' అన్నాడు రామరాజు.

''మీరెప్పుడూ ఇంతే. స్పష్టంగా ఏ విషయంలోనూ బయటపడరు''

''మానవీ! నన్నర్థం చేసుకోవటంలో పొరపాటు పడుతున్నావ్''

''లేదు. చాలా చక్కగా అర్థం చేసుకుంటున్నాను'' అంటూ 'చక్కగా' అనే మాటను ప్రెస్‌చేస్తూ పలికింది.

ఎప్పుడూ లేనిది ఈ మధ్య మానవిలో వస్తున్న మార్పులకు మనస్థితికి కారణమేమిటా అని ఆలోచిస్తూ డ్రెస్సింగ్ రూమ్‌కేసి నడిచాడు.

నీకూ-నాకూ మధ్య

-డా.ఎస్.శరత్ జ్యోత్స్నరాణి

★★★

ఓ రోజు మానవి స్నేహితురాలైన శాంతి నుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. శాంతి పోస్టుగ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తిచేసి ఈ మధ్యనే ఏదో పత్రికలో సబ్ ఎడిటర్‌గా జాయిన్ అయింది. సాహిత్యం అంటే ఆవిడకి ప్రాణం. ఆవిడ వలననే మానవికీ సాహిత్య పరిచయం ఎక్కువయింది.

''ఏమిటో ఈ శాంతి రావటం సరేసరి. కనీసం ఉత్తరమన్నా రాయదు. ఇప్పుడు నేను గుర్తొచ్చేనంటే ఏదో విశేషముంటుంది' అనుకుంటూ మానవి లెటర్ చదవటం ప్రారంభించింది. 'ప్రియ మానవికి, శాంతి రాయటం - ఎలా ఉన్నావ్? బాబు రాకేష్‌కీ మీ శ్రీవారికీ ఊడిగం చేయటంలో మునిగిపోయుంటావ్. అయితే ఎప్పుడూ అదే లోకం అని భావించకు. మన గురించి మనమూ ఆలోచించుకోవాల్సిన అవసరం ఉంది. ప్రపంచంలో సగానికి పైగా ఉన్న స్త్రీజాతి మీద రకరకాలుగా దోపిడీ చేస్తున్న పురుషజాతికి వ్యతిరేకంగా మనం పోరాడాల్సిన అవసరం ఉంది. ఈ మధ్యనే వైజాగ్‌లో స్త్రీల సదస్సు జరిగింది. వెళ్ళి వచ్చాను. అక్కడ్నుంచి నీ కోసమై కొన్ని పుస్తకాలు తెచ్చాను. ఇంతకీ విషయమేమిటంటే హైదరాబాద్‌లో వచ్చే నెల స్త్రీల సమస్యలపై రెండు రోజులు సెమినార్స్ జరుగుతున్నాయ్. వాటిల్లో పార్టిసిపేట్ చేయటానికి నేనూ వస్తున్నాను. వీలుంటే నీవు రాగలవు. హైదరాబాద్ వచ్చాక నిన్ను కలుస్తాను. తీరిక చేసుకొని, రావటానికి ప్రయత్నించు - ఉంటాను. నీ స్నేహితురాలు శాంతి'

ఉత్తరం చదవటం పూర్తిచేసి 'శాంతి ఎప్పుడూ ఇంతే తన సంగతులేవీ రాయదు. ఏమిటో ఇదెప్పుడు దార్లోకి వస్తుందో' అనుకుంటూ అలాగే సోఫాపై మేను వాల్చింది.

ఎప్పుడొచ్చాడో రామరాజు సోఫా ఎదురుగా ఉన్న కుర్చీలో కూర్చుని మానవి మొహంలోకి చూస్తూ నవ్వుకున్నాడు. ఎలాంటి మానవి ఎలా ఐపోయింది.

ఇంతలో రాకేష్‌ని తీసుకొచ్చిన కాన్వెంట్ వ్యాన్ హారన్ మోగించింది. ఒక్కసారిగా ఉలిక్కిపడి లేచింది - మానవి. ఎదుర్గా భర్తని చూసి ''మీరెంతసేపైంది వచ్చి'' అంటూనే పరుగుతీసింది బైటికి.

అలా మానవి బయటికెళ్ళటంతో సోఫాపై పడి ఉన్న నలిగిపోయిన ఉత్తరం కన్పించింది రామరాజుకి. వంగి అందుకుంటుండగానే మానవి రాకేష్‌తో వచ్చి ''మా ఫ్రెండ్ శాంతి లేదూ అది రాసింది'' అన్నది. ''ఎవరూ ఆ సబ్ఎడిటర్ శాంతా?'' అన్నాడు రామరాజు.

''ఆ... అవునండి'' మానవి.

''ఏవిటో విషయాలు'' నవ్వుతూ అన్నాడు.

''నేను చెప్పటం ఎందుకు మీరే చదవండి'' అంటూ కాఫీ పెట్టడానికి వంట గదిలోకెళ్ళింది మానవి రాకేష్‌నెత్తుకొని.

★★★

మరుసట్రోజు రాత్రి పది గంటల వేళ - బెడ్‌రూమ్‌లో రాకేష్‌ని నిద్రపుచ్చడానికన్నట్లు లయగా వాడి శరీరంపై తడుతున్నాడు రామరాజు. మానవి ఏదో పుస్తకం చదువుతోంది సీరియస్‌గా. రామరాజు మానవికేసి తిరిగి ''మానవీ ఏవిటా పుస్తకం?'' అన్నాడు.

''మూడు తరాలు''

''ఏడు తరాలు కాదా?'' సన్నగా నవ్వుతూ అన్నాడు రామరాజు.

''కాదు'' అంది. అసహనంగా విసుక్కుంటూ - టైం చూశాడు. 11 గంటలు దాటుతోంది. మానవి పుస్తకం చదువుతూనే ఉంది.

''మానవీ టైం 11 దాటుతోంది. పడుకోరాదూ. మళ్ళీ ఉదయాన్నే కష్టమవుతుంది'' అన్నాడు. సమాధానం లేదు. ఆమె సీరియస్‌గా చదువుకు పోతూనే ఉంది.

''మానవీ లైటార్పేయమంటావా?'' అన్నాడు వినయానికి స్వరమిచ్చినట్టుగా రామరాజు.

''చదువుకుంటుంటే మీ మాటలేంటి?'' అని విసుక్కుంది మానవి.

రామరాజు కేమీ బోధపడ్డం లేదు. కానీ తామిద్దరి మధ్య ఏదో అగాధం చోటు చేసుకొంటున్నట్టుగా మాత్రం తెలుస్తుంది.

★★★

సాయంత్రం ఆఫీసునించి కాళ్ళీడ్చుకుంటూ వచ్చాడు రామరాజు. ఇల్లు తాళంవేసి ఉంది. మానవి ఎక్కడికి వెళ్ళుంటుందబ్బా అని ఆలోచిస్తుండగానే పక్కింటి పిన్నిగారు వచ్చి ఇంటి తాళాలూ, ఓ చిట్టీ ఇచ్చి ''చంటోడూ మా ఇంట్లో ఆడుకుంటున్నాడు బాబూ'' అంటూ తిరిగి వెళ్ళిపోయింది. ఇంట్లోకొచ్చి కాఫీ కలుపుకుందామనుకుంటూ వంట గదిలో కెళ్తుండగానే చిన్నపాటి కూనిరాగం తీసుకుంటూ వచ్చేడు రాకేష్, వాడ్నెత్తుకొని బుజ్జగిస్తూ వంట గదిలో దూరేడు.

తొమ్మిది దాటిపోయింది. మానవి రాలేదు. రాకేష్ ఆకలని గొడవ చేస్తుండటంతో పాలు తాగించి పడుకోబెట్టి తానూ ఆలోచన్ల సుడిగుండంలోకి ప్రవేశించాడు. 'ఏవిటో మానవి ప్రవర్తన. ఈ మధ్య ఏమీ మాట్లాడటం లేదు. ఏదైనా అడిగితే ముక్తసరి సమాధానం. రెట్టించి ఏమైనా అడిగితే అసహనమో, విదిలింపూ కలగల్సిన మాటలు అంటోంది, కారణాలేమిటో' అని తనను తాను ప్రశ్నించుకున్నాడు. సమాధానాల్లేని ప్రశ్నలు. ఒకదాని వెంట ఒకటి అలల్లా లేచి విరిగి పడిపోతున్నాయి. ఆలోచన్లతో ఎప్పుడు కళ్ళు మూసుకున్నాడో తెలియదు. బజర్ చేస్తున్న సౌండ్‌తో మెలకువొచ్చి 'అయ్యో అప్పుడే నిద్ర పట్టేసిందే' అనుకుంటూ వెళ్ళి తలుపు తీశాడు. ఎదుర్గా మానవి. భావరాహిత్యంతో ''ఆలస్యమైందండీ బాబు నిద్రపోయాడా? ఏదైనా తిన్నాడా?'' అని మాత్రమే అడిగి డ్రెస్సింగ్ రూంలోకి వెళ్ళింది. రామరాజు నిద్రకళ్ళతో నడుస్తూ మంచం సమీపించి మళ్ళీ పడుకున్నాడు మౌనంగా.

సాయంత్రం వచ్చేటప్పటికి ఇంట్లో ఏవో కొత్త ముఖాలు కన్పించాయి. మానవి చాలా హుషారుగా ఉంది. ఇంట్లో ప్రవేశించగానే చెప్పింది. ''ఏవండీ... శాంతి వచ్చింది. ఈయన ముకుందరావనీ ప్రముఖ రచయిత. శాంతి స్నేహితుడు'' అని పరిచయం చేసింది. పరస్పర పరిచయాలయ్యాక రామరాజు రూంలోకి నడిచాడు. ఏవో ఆలోచనలు మనసుతో ఢీకొంటున్నాయ్ రామరాజుకి. ముకుందరావుకి వయస్సు 45 దాకా ఉండొచ్చు. శాంతికి పాతికేళ్ళే ఏమిటో స్నేహం? అనుకుంటూ 'అయినా స్నేహానికి వయసేముంటుందిలే' అని సమాధానపర్చుకుంటూ బయటికి వచ్చాడు. ముకుందరావు ఏదో జోక్ వేసినట్టున్నాడు. మానవి పగలబడి నవ్వుతుంది. ఎంత బాగా అంటే అంతగా నవ్వుతుంటే తాను నాలుగేళ్ళలో ఎప్పుడూ చూసెరుగడు. అలా తిన్నగా వారి దగ్గరికొచ్చి ''ఏవిటో అంత గొప్ప జోక్... నాకు చెప్పొచ్చుగా'' అంటూ వచ్చి కూర్చున్నాడు.

భోజనాలు చేశాక త్వరగా ఫైనల్ చేయాల్సిన ఒక ఫైలు ఉండి శాంతి, ముకుందరావులతో ఎక్కువ సమయం గడపలేకపోయాడు రామరాజు. శాంతి, ముకుందరావులు మానవితో అనేక విషయాలపై సీరియస్ డిస్కషన్స్ చేస్తున్నారు.

ముకుందరావు తాను రాస్తున్న నూతన నవలలు గురించీ, నేటి స్త్రీలు చదువుకున్న భర్తల చేతుల్లో హింసకు గురికావడం గురించీ, స్త్రీ స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన అనేక విషయాలపై ఎన్నో గంటలు చర్చించిన వారికి సమయం తెలియకుండానే గడిచిపోయింది. మానవిని ఈ విషయాలు ఎంతో ఆకర్షించాయి. తనలో అనేక ఆలోచనలకు దారితీసాయి.

యధావిధిగా కాలం నడుస్తూనే ఉంది.

ముకుందరావు శాంతీ వచ్చి వెళ్ళిపోయిన పదిహేను రోజుల తరువాత రామరాజు ఓ రోజు ఆఫీసు నుంచి రాగానే మునుపటిలానే ఇంటికి తాళం వెక్కిరిస్తూ కనపడింది. పక్కింటి పిన్నిగారు రాకేష్ చేయి పట్టుకుని తీసుకువచ్చి తాళం చెవులను ఇచ్చింది. తాళం తీసి ఇంట్లోకి వెళ్తే, ఇల్లు ఏదో మార్పుకు గురైనట్టు కనపడింది. అలాగే సోఫాలో కూలబడ్డాడు. ఒళ్ళో వచ్చి గువ్వలా ఒదిగి పడుకున్నాడు రాకేష్. ఎదురుగా టీపాయ్ మీద పేపర్‌వెయిట్ కింద ఏదో తెల్లటి కాగితం.

ఈ ఉత్తరానికి, జీవ చైతన్యం కోల్పోయిన ఇంటికి ఏమైనా సంబంధం ఉంటుందా... అని ఆలోచిస్తున్నాడు రామరాజు. ఉత్తరాన్ని తెరవలేకపోతున్నాడు. ఎందుకో ఆ ఉత్తరాన్ని చేతుల్లో ఉంచుకున్న నిప్పులా భావిస్తున్నాడు. అతి ప్రయత్నం మీద ఉత్తరాన్ని పూరేకుల్ని విడదీసినంత సుతిమెత్తగా విడదీసి చదవటం ప్రారంభించాడు. ప్రథమసంబోధనే 'రామరాజుగార్కి' అని ఉంది. ఏదో జీవరాహిత్యమైన సంబోధన.

''రామరాజూ... నీతో చెప్పాల్సినవే ఉత్తరంలో రాసాను. నువ్వెప్పుడూ ఏ విషయం మీద కూడా నన్ను బాధపర్చి, కష్టపెట్టిన దాఖలాలు లేవు. అందుకు నీకు థాంక్స్. కానీ నాకే ఎందుకో ఈ మధ్యతరగతి సర్దుబాటుతనం పట్ల ఏదో వ్యతిరేకత. నీవు ప్రతిరోజూ ఉదయం వెళ్ళి సాయంత్రం వచ్చి ఫైళ్ళు ముందేసుకోవటం, ఏ విషయం పట్లా ఆసక్తి చూపకపోవటం నాకెందుకో నచ్చలేదు. అతి సాధారణ జీవితం. బతకటం కోసమో, తినటం కోసమో జీవితం. ఎయిమ్‌లెస్ లైఫ్ నాకు బాగా బోరేసింది. నువ్వు ఆఫీసుకి, బాబు కాన్వెంటుకి వెళ్ళాక నేనో వొంటరి నదినై వ్యర్థంగా మూగ గోడల మధ్య ప్రవహించటం నాకెందుకో నచ్చలేదు. ఏదో మార్పు కోసమో వర్తమాన చైతన్యంలో భాగం కోసమో నేను పరిగెత్తాలనిపించింది. తపన, ఏదో తపన, దేనికోసమో తపన. దేన్నుంచో విముక్తి మరి దేన్నుంచో ఆనందాన్ని సాధించాలనుకునే ఆలోచనలు నన్ను వేధించేవి. దీనికి మనిద్దరి మధ్య ఏర్పడ్డ స్తబ్దత కూడా దోహదకారైంది. అప్పుడే ముకుందరావొచ్చాడు శాంతితో. మీకు తెలుసు శాంతి అంటే నాకెంతిష్టమో. తన ద్వారా పరిచయమైన ముకుందరావు నాతో ఎన్నో విషయాల్ని డిస్కస్ చేసేవాడు. ప్రతి సీరియస్ డిస్కషన్‌లోనూ అతను కలిపి వడ్డించే హ్యూమరస్‌నెస్ నన్నాకర్షించాయి. అతని కళ్ళల్లో నాకేదో శక్తి కనిపించింది. అతడు కూడా నన్ను ఇష్టపడుతున్నాడని అతని మాటల్లో గ్రహించాను. గత రెండు సంవత్సరాలుగా నాలో నిండిన అశాంతి ఈ రూపంలోనైనా పోతుందని భావిస్తున్నాను. ఈ సమాజం, కుటుంబం, పరువూ, మర్యాదా మంటగలిపి ఎవర్తోనో లేచిపోయిందనవచ్చు. ఉత్తమ ఉపాధ్యాయుడిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అవార్డు సంపాదించిన మా నాన్న మీ పక్షమే వహించొచ్చు. మిమ్మల్ని సంబాళించడానికి నా గూర్చి మీతో ఆయన 'ఏమైనా' మాట్లాడొచ్చు. కాని నేను వాటన్నింటిని గూర్చి ఆలోచించదల్చుకోలేదు. బతుకు నిండా ఉన్న శూన్యాన్ని వెళ్ళగొట్టదలుచుకున్నా. బతుకులోకి కొంచెం జీవితాన్ని వొంపుకుందామనే వెతుకులాట. అంతే. ఉంటాను - మానవి.

ఉత్తరం చదవటం పూర్తయ్యాక రామరాజులో ఏదో దుఃఖం పొంగుకొచ్చింది. ఏదో లోకం తనని ద్వేషంతో మంటల్లో నెట్టేసినట్లుగా అనిపించింది. ప్రతిసారీ 'మమ్మీ - మమ్మీ' అంటూ అనుక్షణం వేధించే రాకేష్‌ని ఎలా సమాధానపరచాలో, సమాజానికి తానేం సమాధానం చెప్పుకోవాలోనని విపరీతంగా ఆలోచించాడు రామరాజు. చివరకు మానవి ఎన్నుకున్న మార్గం మంచిదో చెడ్డదో ఎంచే ప్రయత్నం చేయక ఆమె ఇష్టానికి ఎదురుచెప్పడానికి తనెవరు? అని తన మనసుకి సరెండరయ్యాడు. బాబు రాకీ! నీకూ - నాకూ మధ్య మమతల వంతెన మీ మమ్మీ రా! మనలను నిశ్శబ్ద లోయలోకి నెట్టి తాను వెళ్ళిపోయిందిరా! అని ఒక దీర్ఘ నిట్టూర్పు విడిచి ఏ నిశ్చయాన్నో మెదళ్ళో దృఢంగా నాటుకున్నాడు. గతాన్ని వర్తమానం చేసుకొని మానవిని ఫోటోలలో చూసుకుంటూ, కాలానికి ఎదురీదుతున్నాడు రామరాజు. అతడికి భవిష్యత్‌పైనే కొండంత ఆశ.

★